दैनिकम् ई-संस्कृतवार्तापत्रम्
हिमसंस्कृतवार्ता

पञ्चाङ्गम्
अद्य वि.सं. २०८३,
कलियुगाब्धः ५१२७ बसन्त-ऋतुः
सूर्यः उत्तरायणम् चैत्रशुक्लत्रयोदशी
चैत्र 17 प्रविष्ठांशः मङ्गलमयः भवेत्

■ पृष्ठ-4 ■ वर्ष-5 ■ अङ्क-158 | 1 | मार्च 31, 2026 | Website- www.himsanskritam.com | Email-himsanskrit@gmail.com

2 आपदा-आश्रय-कोषस्य दुरुपयोगः, केन्द्रेण ६१ कोटि-रूप्यकाणां साहाय्यं स्थगितम्; अवैध-खननस्य ४०,००० तः अधिकानि प्रकरणानि

3 सर्वकारः आश्वासितवान् यत् देशे उर्वरकस्य, तैलस्य (पेट्रोल), ईन्धनस्य पर्याप्तः भण्डारः उपलब्धः अस्ति

4 जैनधर्मस्य विकासे महावीरस्वामिनः योगदानम् (पर्वविशेषः)

निर्वाचन-आयोगेन तमिळुनाडुराज्यस्य विधानसभा-निर्वाचनस्य, पश्चिमबङ्गालराज्यस्य विधानसभा निर्वाचनस्य प्रथम चरणस्य च सूचना प्रसारिता

भारतस्य निर्वाचन-आयोगेन तमिळुनाडुराज्यस्य विधानसभा-निर्वाचनस्य, पश्चिमबङ्गालराज्यस्य विधानसभा निर्वाचनस्य च प्रथम चरणस्य सूचना प्रसारिता। अधिसूचनायाः निर्गमनेन राज्येषु नामाङ्कनपत्राणां प्रस्तुतिः समारब्धा अस्ति। तमिलनाडु-राज्यस्य सर्वेषु चतुःत्रिंशोत्तर-द्विशत-विधानसभासनेषु एक-चरणीय मतदानं भविष्यति, पश्चिमबङ्गस्य द्विपञ्चाशदधिकैकशतासनानां कृते च प्रथमचरणस्य मतदानं अग्रिममासस्य त्रयोविंशति-दिनाङ्के भविष्यति। नामाङ्कनपत्रस्य प्रस्तुतीकरणस्य अन्तिमतिथिः अग्रिममासस्य षट्-दिनाङ्कः अस्ति, अग्रिमे दिने नामाङ्कन-पत्राणां परीक्षणं भविष्यति। प्रत्याशिपदस्य निराकरणस्य अन्तिमतिथिः अग्रिमे मासस्य नवम-दिनाङ्कः अस्ति।

सुभाषितम्

इन्द्रियाणां जये शूरो, धर्मं चरति पण्डितः।
सत्यवादी भवेद्वक्ता, दाता भवति वा न वा।।

जिस व्यक्ति ने अपनी इन्द्रियों पर विजय प्राप्त कर ली हो वही वास्तव में शूर है और जो व्यक्ति धर्म के सिद्धान्तों के अनुसार आचरण करता है वही व्यक्ति वास्तव में विद्वान् है। अतः वक्ताओं को अवश्य सत्यवादी होना चाहिए, चाहे वे दानशील हों या न हों।

लोकसभया इन्सॉल्वेंसी एंड बैंकरप्सी कोड (अमेंडमेंट) बिल, इत्येतत् विधेयकं वॉइस-वोट इत्यनया विधिना पारितम्

लोकसभया इन्सॉल्वेंसी एंड बैंकरप्सी कोड (अमेंडमेंट) बिल, इत्येतत् विधेयकं वॉइस-वोट इत्यनया विधिना पारितम् अस्ति । लोकसभायाम् इन्सॉल्वेंसी एंड बैंकरप्सी कोड (अमेंडमेंट) बिल, इत्यस्मिन् विधेयके चर्चायाः प्रत्युत्तरं प्रयच्छन्ती, वित्तमन्त्री निर्मलासीतारमणवर्या प्रोक्तवती यत्, इन्सॉल्वेंसी एंड बैंकरप्सी कोड इति विधेयकस्य उद्देश्यं केवलं ऋणाहरणस्य कार्यं न आसीत्, अपितु अस्योद्देश्यं तु व्यापारसंरक्षणं वित्तस्य अनियमितताया: दूरीकरणं, औद्योगिकमूल्यानां स्थापनं च आसीत्। विधेयकस्य विषये सा अकथयत् यत् इन्सॉल्वेंसी एंड बैंकरप्सी कोड इत्यनेन देशस्य बैंकक्षेत्रे सुव्यवस्था सुदृढा जाता अस्ति ।

बिहारस्य मुख्यमन्त्री नितीशकुमारः, सद्यः एव राज्यसभायां निर्वाचनानन्तरं राज्यविधानपरिषदः सदस्यतायाः त्यागपत्रं प्रदत्तवान्

बिहारस्य मुख्यमन्त्री तथा जनतादल (युनाईटेड) इत्यस्य अध्यक्षः नितीशकुमारः, सद्यः एव राज्यसभायां निर्वाचनानन्तरं, संविधानस्य नियमानाम् अनुपालनं कुर्वन्, राज्यविधानपरिषदः सदस्यतायाः त्यागपत्रं प्रदत्तवान्। जे. डी. (यू) दलस्य एम्. एल्. सी. सञ्जय गान्धी इत्ययं नितीश-कुमारस्य त्यागपत्रम् विधानपरिषदः अध्यक्षाय अवधेश-नारायण-सिङ्घाय समर्पितवान्। पटना-नगरे प्रसारमाध्यमैः सह वार्तालापं कुर्वन्, वरिष्ठमन्त्री विजयकुमारचौधरी इत्ययम् अवदत् यत्, एतत् संवैधानिकप्रक्रियायाः भागम् आसीत् । मुख्यमन्त्रिणः त्यागपत्रस्य विषये आधिकारिकघोषणा शीघ्रमेव अपेक्षिता अस्ति। अस्मिन् मासे षोडश दिनाङ्के जे. डी. (यू) प्रमुखः संसदः उच्चसदनस्य कृते निर्विरोधः निर्वाचितः। अत्रान्तरे, भाजपा-दलस्य राष्ट्रिय अध्यक्षः नितिननबीनः अस्य मासस्य आरम्भे राज्यसभायाः कृते निर्वाचितः भूत्वा, संविधानस्य उपबन्धानुसारम् बिहारविधानसभायाः सदस्यतायाः त्यागपत्रं प्रदत्तवान्।

हिमसंस्कृतवार्ताः
हिमसंस्कृतवार्तापत्रस्य
एकवर्षस्य सदस्यता
१०० ₹
One year subscription to the daily Sanskrit newspaper is Only 100 Rupees
To subscribe, text us a message saying hello on the number below.
7876636263

सूचना- हिमसंस्कृतवार्ताः दैनिकपत्रे व्याकरणात्मक-अशुद्धीनां कृते, राजनैतिक-सांस्कृतिकविचाराणाञ्च कृते सम्बद्धाः पत्रकाराः लेखकाश्च उत्तरदायिनः भविष्यन्ति

कार्यालयः
हिमसंस्कृतम्, प्रकाशनम्
जसवां कोटला तहसीलपरिसरस्य सम्मुखे
कस्बा कोटला जिला कांगड़ा हि.प्र.
पत्रव्यवाहरसङ्केतः-१७७१११
सङ्केता- प्रबन्धनिदेशिका- शिवानी शर्मा हिमसंस्कृतम्

भारतीयमुद्रायाः मूल्यं मार्केट इत्याधारितं भवति- वित्तमन्त्री

वित्तमन्त्री निर्मला सीतारमणवर्या संसदि भारतीयार्थव्यवस्थायाः सुदृढीकरणस्य पक्षं सबलं प्रतिपादयन्ती अकथयत् यत् भारतीयमुद्रायाः मूल्यं मार्केट इत्याधारितं भवति अपि च वैश्विकानिश्चिततानाम् अनन्तरम् अपि भारतस्य सूक्ष्मार्थव्यवस्थानीतयः सुदृढतया तिष्ठन्ति । भारतीयमुद्रायाः मूल्यापचितिविषये लोकसभायां प्रवर्तमाने प्रश्नकाले प्रत्युत्तरं प्रयच्छन्ती, वित्तमन्त्रीवर्या अकथयत् यत् भारतीयार्थव्यवस्थायाः नीतयः सुदृढाः सन्ति सहैव वैश्विकानिश्चिततायाः कारणेन आविश्वं मुद्रामूल्येषु आरोहावरोहौ दृश्यते

श्रीलङ्का-देशस्य राष्ट्रपतिः अनुरा-कुमार दिसानायके इत्येषः पश्चिम-एशिया-सङ्कटकालस्य मध्ये देशे इन्धन-प्रेषणं समर्थनाय भारतं प्रति कृतज्ञतां प्रकटितवान्

श्रीलङ्का-देशस्य राष्ट्रपतिः अनुरा-कुमार दिसानायके इत्येषः पश्चिम-एशिया-सङ्कटकालस्य मध्ये देशे इन्धन-प्रेषणं समर्थनाय भारतं प्रति कृतज्ञतां प्रकटितवान्। सामाजिकान्तर्जालीये संदेशे राष्ट्रपतिः दिसानायके वर्यः अवदत् यत् सः सद्यः एव प्रधानमन्त्रिणा नरेन्द्रमोदिना सह वर्तमानस्य द्वन्द्वस्य कारणात् श्रीलङ्कादेशस्य इन्धनाभावस्य विषये वार्तालापम् अकरोत्। सः अवदत् यत्, शनिवासरे कोलम्बो-नगरे विंशतिसहस्र-मीट्रिक् टन् परिमितं डीज़लेति ईंधनं, अष्टादशसहस्र मेट्रिक्-टन् परिमितं पेट्रोल इति ईंधनं इत्येतैः सह अष्टत्रिंशत् सहस्र मेट्रिक्-टन् परिमितं पेट्रोलियम इत्यस्य प्रेषणस्य अनन्तरं भारतस्य द्रुतसमर्थनस्य कृते सः कृतज्ञः अस्ति।

प्रधानमन्त्री नरेन्द्रमोदी असम-राज्यस्य दलकार्य-कर्तृभिः सह वार्तालापम् अकरोत्

प्रधानमन्त्री तथा भाजपेति दलस्य वरिष्ठः नेता नरेन्द्रमोदी मेरा बूथ, सबसे मजबूत इति संवाद कार्यक्रमस्य अन्तर्गतम् असम-राज्यस्य दलकार्यकर्तृभिः सह वार्तालापम् अकरोत्। दलकार्यकर्तॄन् सम्बोधयन् श्रीमोदी अवदत् यत् असम-राज्ये मनः स्थितिः स्पष्टा अस्ति, राज्यस्य जनाः एन्. डी. ए-दलाय मतदानं कर्तुं सज्जाः सन्ति। संवादावधौ श्रीमोदी दलकार्यकर्तृभ्यः दलस्य स्पष्टविजयाय अहर्निशं कार्यं कर्तुं प्रार्थयत्। असम-राज्ये अप्रैल्-मासस्य नवमे दिनाङ्के एकस्मिन् चरणे मतदानं भविष्यति।

होर्मुज-जलसन्धि-मध्ये भारतस्य विजयघोषः; द्वौ एलपीजी-टैङ्कर-पोतौ बाधां तीर्णवन्तौ, गॅस-सङ्कटात् मुक्तिः

हिमसंस्कृतवार्ताः - नवदेहली। अमेरिका-इजरायल-ईरान देशानां मध्ये प्रचलतः युद्धस्य त्रिंशत्तमे दिने भारतस्य कृते शुभसूचना प्राप्ता। भारतं प्रति आगच्छन्तौ द्वौ एलपीजी टैङ्कर-पोतौ रविवासरे 'होर्मुज-स्ट्रेट' (Hormuz Strait) इत्यस्य दुर्गमां बाधां पारं कृतवन्तौ। एतयोः पोतयोः ९४ सहस्र-मीट्रिक-टन परिमितं एलपीजी अस्ति। 'बीडब्ल्यू टीवाईआर' (BW TYR) तथा 'बीडब्ल्यू ईएलएम' (BW ELM) इति नामकयोः पोतयोः सुरक्षां भारतीय-नौसेना करोति। सर्वकारानुसारं एतौ टैङ्कर-पोतौ अस्मिन्नेव सप्ताहे मुम्बई-नगरं प्राप्तुं शक्नुतः।

सामरिकं महत्त्वं भारतस्य स्थितिश्च

भारतं विश्वस्य द्वितीयं बृहत्तमं एलपीजी-आयातकर्तारं (Importer) देशं वर्तते। देशस्य ६० प्रतिशतं आवश्यकता आयातेन पूर्णा भवति, यस्मिन् ९० प्रतिशतं 'मिडल ईस्ट' क्षेत्रात् आगच्छति। सम्प्रति अस्मिन् क्षेत्रे १८ भारतीय-पोताः तथा ४८५ भारतीय-नाविकाः उपस्थिताः सन्ति।

कूटनीतिक-प्रयासाः युद्धविरामस्य सम्भावना च

ईरान-देशेन अमेरिकया सह वार्तायै 'सशर्त-सहमतिः' दत्ता। इयं मध्यस्थता पाकिस्तानस्य माध्यमेन भवितुम् अर्हति। इस्लामाबादे रविवासरे चतुर्णां देशानां—पाकिस्तान-सऊदी अरब-तुर्की-मिस्र—विदेशमन्त्रिणां गोष्ठी अभवत्। ईरानस्य प्रमुखाः शर्ताः सन्तिः

१. ईरान-उपरि आक्रमणाणि तत्क्षणमेव स्थगनीयानि।
२. भविष्ये आक्रमणं न भवेत् इति प्रतिज्ञा करणीया।
३. होर्मुज-जलसन्धौ ईरानस्य पूर्ण-नियन्त्रणं भवेत्।

यदि एते विषयाः सफलवन्तः भवन्ति, तर्हि ३१ मार्चतः ७ एप्रिल पर्यन्तं युद्धविरामः भवितुं शक्नोति।

अमेरिका-ईरानयोः युद्ध-सज्जाः

अमेरिकायाः राष्ट्रपतिः डोनाल्ड-ट्रम्पः ईरानस्य 'खर्ग-द्वीपस्य' (Kharg Island) उपरि अधिकारं प्राप्तुं सैन्य-योजनां रचयति। खर्ग-द्वीपः ईरानस्य तैल-निर्यातस्य मुख्यकेन्द्रं वर्तते। जपान-देशात् अमेरिकायाः 'यूएस त्रिपोली' युद्धपोतः ३५०० सैनिकैः सह क्षेत्रे संप्राप्तः।ईरान-संसदः अध्यक्षः मोहम्मद बाकिर कालिबफ उक्तवान् यत् अस्माकं सेना अमेरिका-सैनिकानां भूमौ आगमनस्य प्रतीक्षां करोति येन तान् भस्मीकर्तुं शक्नुमः।

ईरानस्य क्षेपणास्त्र-आक्रमणेन (Missile attack) सऊदी-अरब-स्थित-अमेरिका-वायुसेनायाः ६६०० कोटि-रूप्यकाणां क्षतिः जाता, यस्मिन् एकम् अत्याधुनिकः 'ई-३ सेन्ट्री एवेक्स' (E-3 Sentry AWACS) विमानं नष्टम् अभवत्।

अमेरिकायां 'नो किंग्स रैली' (No Kings Rally):
अमेरिकायाः ५० राज्येषु ३३०० स्थानेषु ८० लक्ष-जनाः ट्रम्प-महोदयस्य युद्ध-नीतेः महार्घता-वृद्धेः च विरुद्धं प्रदर्शनं कृतवन्तः। जनाः ट्रम्प-महोदयं पदात् निष्कासयितुं याचनां कुर्वन्ति।

आपदा-आश्रय-कोषस्य दुरुपयोगः, केन्द्रेण ६१ कोटि-रूप्यकाणां साहाय्यं स्थगितम्; अवैध-खननस्य ४०,००० तः अधिकानि प्रकरणानि

हिमसंस्कृतवार्ताः - शिमला।उद्योग-विभागस्य उपेक्षायाः कारणेन हिमाचलप्रदेशे अवैध-खननस्य कृष्ण-व्यापारः वर्धमानः अस्ति। सोमवासरे विधानसभायां प्रस्तुतस्य 'कैग' (CAG) इति प्रतिवेदनस्य अनुसारं २०१८-२३ वर्षयोः मध्ये प्रदेशे अवैध-खननस्य ४०,७५७ प्रकरणानि पञ्जीकृतानि। विद्युत्-उपभोगस्य आधारेण 'रॉयल्टी' इत्यस्य समुचित-आकलनं न जातम्, येन २७ पट्टाधारकेभ्यः (Lease holders) १.८१ कोटि-रूप्यकाणां न्यूना प्राप्तिः अभवत्। सोलन-ऊना सदृश-सीमावर्ती-जनपदेषु अवैध-परिवहनं रोद्धु निर्मिताः 'चेक-पोस्ट' इति स्थानानि कर्मचारिणां न्यूनतया निष्प्रयोजनानि (White Elephant) सिद्धानि सन्ति।

राज्येन बचत-संख्यासु डम्प (Dump) कृतानि १२२ कोटि-रूप्यकाणि
आपदा-प्रभावितेभ्यः समयपालने साहाय्यं प्रदातुं स्थाने प्रदेशसर्वकारः नियमानां अवहेलनां करोति। एसडीआरएफ (SDRF) निधि-कोषस्य समुचित-उपयोगः न जातः, येन केन्द्रसर्वकारेण ६१.०७ कोटि-रूप्यकाणां साहाय्यं स्थगितम्। नियमानां विरुद्धं १२२.२७ कोटि-रूप्यकाणि 'बचत-खातेषु' (Saving Accounts) स्थापितानि, येन व्याजस्य महती हानिः अभवत्। आपदा-आश्रय-निधेः उपयोगः अनधिकृत-कार्येषु (यथा नूतन-निर्माणं, सामान्या पुनर्स्थापनं च) कृतः इति ओडिट-मध्ये स्पष्टं जातम्।

अपूर्णाः सेचन-योजनाः कोटि-रूप्यकाणां विनाशश्च
जल-शक्ति-विभागस्य दोषपूर्ण-योजनया कृषकाः लाभं न प्राप्नुवन्ति। प्रतिवेदनेन ज्ञातं यत् १६३ स्वीकृत-योजनासु केवलं ७२ एव पूर्णाः अभवन्। विलम्बकारणेन १८ योजनानां व्ययः ८.८३ कोटि-रूप्यकैः वर्धितः। ई-टेंडरिंग् (E-tendering) इति प्रक्रियायाः रक्षणाय ४८.२५ कोटि-रूप्यकाणां कार्याणि लघुरूपेण (टुकड़ों में) विभक्तानि, यत् वित्तीय-अनियमिततायाः चिह्नम् अस्ति

हिमाचलप्रदेशस्य बजटं ३९०२.६७ कोटि-रूप्यकैः वर्धितम्; विधानसभायां विना विरोधं ध्वनिमतैः पारितम्

शिमला।हिमाचलप्रदेशस्य सर्वकारेण बजट-राशौ ३९०२.६७ कोटि-रूप्यकाणां वृद्धिः कृता अस्ति। अनया वृद्ध्या सह अधुना प्रदेशस्य कुल-बजटं ५८,८३०.६७ कोटि-रूप्यकाणि अभवत्। मुख्यमन्त्रिणा सुखविन्दरसिंहसुक्खू-महोदयेन २१ मार्च दिनाङ्के वर्ष २०२६-२७ कृते ५४,९२८ कोटि-रूप्यकाणां बजटं प्रस्तुतम् आसीत्। सोमवासरे विधानसभायां विना केनापि गतिरोधेन केवलं त्रि-निमेषेषु (३ मिनट) एषः संशोधित-बजटः ध्वनिमतैः पारितः जातः।

विभागानां बजट-आबंटनम् (राजस्व एवं पूँजीगत व्यय)

विभागः	राजस्व-व्ययः	पूँजीगत-व्ययः
शिक्षा-विभागः	८,८४८.८६ कोटिः	(पृथक् प्रावधानम्)
स्वास्थ्य-विभागः	२,७०४.५४ कोटिः	३.५१९ कोटिः
लोक-निर्माण-विभागः	२,४८१.७६ कोटिः	१,१०४.८२ कोटिः
कृषि-विभागः	३३८.८५ कोटिः	१६.०५ कोटिः
ग्रामीण-विकास-विभागः	१,६८६.२७ कोटिः	-
सिंचाई एवं जलापूर्तिः	२,३८५.३० कोटिः	७६५.०२ कोटिः
विद्युत्-विकासः	२०७.९९ कोटिः	४२.९० कोटिः
योजना एवं पिछड़ा क्षेत्रम्	१०४.२० कोटिः	६३.५५ कोटिः
वित्त-विभागः	१९,३८०.८१ कोटिः	४,८४२.१९ कोटिः

तुलनात्मकं विवरणम्

गतवर्षे (२०२५-२६) ५८,५१४ कोटि-रूप्यकाणां बजटं प्रस्तुतम् आसीत्, यस्मिन् ३,८७३ कोटि-रूप्यकाणां वृद्ध्या सह कुल ६२,३८७ कोटि-रूप्यकाणां बजटं पारितम् अभवत्। अस्मिन् वर्षे अपि मुख्यमन्त्री आर्थिक-सुदृढीकरणाय राजस्व-पूँजीगत-व्यययोः मध्ये सन्तुलनं स्थापयितुं प्रयासरत अस्ति।

"अयं बजटः प्रदेशस्य आधारभूत-विकासाय जन-कल्याणाय च समर्पितः अस्ति।"
– सुखविन्दरसिंहसुक्खूः, मुख्यमन्त्री

वन-विभागस्य शिथिलतया १.३३ कोटि-रूप्यकाणां हानिः

हिमाचल-वन-विभागेन 'कैम्पा' (CAMPA) निधेः अन्तर्गतं 'नेट प्रेजेण्ट वैल्यू' (NPV) इत्यस्य त्रुटिपूर्ण-आकलनेन राजकोषस्य १.३३ कोटि-रूप्यकाणां हानिः सम्भाविता। चम्बा-मण्डले वनानां वर्गीकरणे दोषः जातः, येन उच्च-दर-स्थाने न्यून-दरैः धन-प्राप्तिः अभवत्। अनेके मार्गाः अनुमतिं विना एव निर्मिताः, यत् 'वन-संरक्षण-अधिनियमस्य' स्पष्टम् उल्लङ्घनं वर्तते।

उपयोगिता-प्रमाणपत्राणां (UCs) लम्बित-विवरणम्

२०२३-२५ वर्षपर्यन्तं आहत्य २,५२१ उपयोगिता-प्रमाणपत्राणि (Utilization Certificates) प्रतीक्षितानि सन्ति, येषां कुल-राशिः ३,३२४.५३ कोटि-रूप्यकाणि अस्ति। २०२४-२५ पर्यन्तं केवलं त्रीणि (३) एव प्रमाणपत्राणि दत्तानि। एतावता विशाल-धनेन सहितानां प्रमाणपत्राणां अभावात् वित्तीय-पारदर्शितायां प्रश्नचिह्नम् उपस्थितम् अस्ति।

'प्राइड ऑफ हिल्स' योजनायाम् हिमाचलप्रदेशाय केन्द्रात् ३९२० कोटि-रूप्यकाणि प्राप्तानि; वित्तीय-सुदृढीकरणे भविष्यति साहाय्यम्

हिमसंस्कृतवार्ताः - शिमला। केन्द्रसर्वकारेण पर्वतीयराज्यानां समग्रविकासाय आरब्धायाः 'प्राइड ऑफ हिल्स' (Pride of Hills) योजनायाः अन्तर्गतं हिमाचलप्रदेशाय वर्षे २०२६-२७ कृते ३९२० कोटि-रूप्यकाणां प्रावधानं कृतम्। इयं राशिः राज्यस्य आधारभूत-संरचनायाः (Infrastructure) तथा वित्तीय-स्थितेः सुदृढीकरणे महत्त्वपूर्णां भूमिकां निर्वक्ष्यति। अस्याः योजनायाः माध्यमेन देशस्य पर्वतीयराज्येभ्यः आहत्य २५,००० कोटि-रूप्यकाणां अतिरिक्तं वित्तीय-साहाय्यं दीयते। अस्मिन् हिमाचलप्रदेशः द्वितीयं बृहत्तमं भागं प्राप्तवान्, यदा तु सर्वाधिकं ४९०० कोटि-रूप्यकाणि अरुणाचलप्रदेशाय आबंटितानि सन्ति।

योजनायाः उद्देश्यं महत्त्वञ्च

केन्द्रसर्वकारस्य पत्रानुसारं हिमाचल-सदृशानां पर्वतीयराज्यानां कृते कठिनानां भौगोलिक-परिस्थितीनां, न्यून-जनसङ्ख्या-घनत्वस्य तथा सीमितानां संसाधनानां कारणात् विशेष-वित्तीय-सहयोगस्य आवश्यकता भवति। एतेषां राज्यानां स्वकीय-कर-आयः (Tax Income) सीमितः अस्ति, ते च केन्द्रीय-साहाय्यस्य उपरि अधिकं निर्भराः सन्ति।

अस्याः अतिरिक्त-राशेः उपयोगः मुख्यतया पूँजीगत-व्यय-वर्धनाय (Capital Expenditure), अधोसंरचना-विकासाय तथा राज्यस्य वित्तीय-देयतानां (Financial Liabilities) सन्तुलनाय करिष्यते। अनेन मार्ग-स्वास्थ्य-शिक्षा-क्षेत्रेषु अन्य-आवश्यक-सेवासु च परिष्कारस्य महती आशा वर्तते। भाजपा-प्रदेशाध्यक्षः डॉ. राजीवबिन्दलः हिमाचलप्रदेशाय ३९२० कोटि-रूप्यकाणां आबंटनाय केन्द्रसर्वकारं प्रति कृतज्ञतां ज्ञापितवान्। डॉ. बिन्दलः अवदत् यत् - "एकतः काङ्ग्रेस-सर्वकारः प्रदेशं ऋणस्य भार-तले निमज्जयति, अपरतः प्रधानमन्त्रिणः नरेन्द्रमोदिनः नेतृत्वे केन्द्रसर्वकारः निरन्तरं हिमाचलप्रदेशम् आर्थिकरूपेण सशक्तं कर्तुं कार्यं करोति।" सः उक्तवान् यत् मोदी-सर्वकारस्य एतत् पदं 'सबका साथ, सबका विकास, सबका विश्वास' इति भावनां साकारीकरोति। पर्वतीयराज्यानां समग्रविकासाय इयं योजना 'आधारशिला' (Milestone) सिद्धा भविष्यति।

> **"केन्द्रस्य एषः निर्णयः हिमाचलस्य विकास-यात्रायां नूतनं ऊर्जां सञ्चारयिष्यति।"**
> — **डॉ. राजीवबिन्दलः, भाजपा-प्रदेशाध्यक्षः**

महावीर जयन्त्याः पूर्वसन्ध्यायां

देशवासिभ्यः राष्ट्रपतेः हार्दिक्यः शुभाशयाः

राष्ट्रपतिः द्रौपदी मुर्मु महोदया महावीर जयन्त्याः पूर्वसन्ध्यायां देशवासिभ्यः हार्दिक्यः शुभाशयाः प्रदत्तवती। स्वसन्देशे राष्ट्रपतिमहोदया उक्तवती यत् भगवतः महावीरस्य पञ्च सिद्धान्ताः – अहिंसा, सत्यम्, अस्तेयम्, ब्रह्मचर्यम्, अपरिग्रहः च – सर्वान् जीवनस्य उचितमार्गे चलितुं प्रेरयन्ति।

राष्ट्रपतिः अवदत् यत् एतान् सिद्धान्तान् अङ्गीकृत्य जनाः स्वजीवनं सार्थकं कर्तुं शक्नुवन्ति तथा च समाजे सकारात्मकं परिवर्तनम् आनेतुं शक्नुवन्ति। सा उक्तवती यत् भगवान् महावीरः समाजे व्याप्तानां कुरीतीनां विरुद्धं स्वरम् उत्थापितवान्, उन्नतजीवनस्य मार्गं च दर्शितवान्। तस्य शिक्षाः सदैव प्रासङ्गिकाः भविष्यन्ति।

राष्ट्रपतिमहोदया सर्वान् भगवतः महावीरस्य सन्देशान् जीवने अङ्गीकर्तुं राष्ट्रस्य प्रगतये च निरन्तरं प्रयत्नं कर्तुं संकल्पं स्वीकर्तुम् आग्रहं कृतवती।

पर्यटनर्तुतः पूर्वम् आघातः, गगल-चण्डीगढ़ मार्गे विमानसङ्ख्या न्यूनीकृता

हिमसंस्कृतवार्ताः- शिमला। पर्यटनर्तुतः (Tourism Season) पूर्वं विमानयात्रिभ्यः महत्तरः आघातः प्राप्तः। इण्डिगो विमानसंस्थया गगल-चण्डीगढ़ विमानमार्गे उड्डयनानां सङ्ख्या न्यूनीकृता अस्ति। पूर्वं यत्र सप्ताहे षड्दिनानि विमानसेवा उपलभ्यते स्म, इदानीं अप्रैल मासात् इयं सेवा केवलं चतुर्दिनानि- सोम-मङ्गल-गुरु-शुक्रवासरेषु एव भविष्यति।

विमानपतनप्राधिकरणेन जारीकृते 'ग्रीष्मकालीन समयसारिणी' अनुसारं धर्मशालायाः (गगल) अपराह्ने 1:10 वादने विमानम् उड्डयित्वा 2:15 वादने चण्डीगढ़ं प्राप्स्यति। तत्रैव, चण्डीगढ़तः प्रत्यागमनं 2:45 वादने भविष्यति यत् 3:50 वादने गगल-विमानपत्तने अवतरिष्यति। मूल्यविषये, चण्डीगढ़तः गगलपर्यन्तं यात्रायाः शुल्कं प्रायः 4,173 रूप्यकाणि तथा प्रत्यागमनाय प्रायः 4,630 रूप्यकाणि निर्धारितं वर्तते।

जुब्बड़हट्टी विमानपत्तने निःशुल्कं 'वाई-फाई' सेवा आरब्धा। शिमलातः विमानसेवाः प्रारब्धुं सज्जानां मध्ये रविवासरे केन्द्रीय-विमानन-मन्त्री किञ्जरापु राममोहन नायडू वर्येण जुब्बड़हट्टी (शिमला) विमानपत्तने निःशुल्क 'वाई-फाई' (WiFi) सेवायाः उद्घाटनं कृतम्। नायडू महोदयेन गुजरातराज्यस्य राजकोट-विमानपत्तनात् आभासी-माध्यमेन एतद् उद्घाटनं विहितम्।

शिमला-विमानपत्तने अधुना यात्रिणः 4 घण्टापर्यन्तं निःशुल्कम् अन्तर्जालसेवायाः उपयोगं कर्तुं शक्नुवन्ति। आगामि-चरणे यात्रिणां सौकर्याय 'फ्लाईब्रेरी' (चल-पुस्तकालयः) तथा 'उड़ान कैफे' इत्यनयोः अपि आरम्भः भविष्यति। 'उड़ान कैफे' मध्ये यात्रिभ्यः अर्धेन मूल्येन (50%) खाद्यवस्तूनि उपलभ्यन्ते। एतदतिरिच्य, स्थानीयउत्पादानां विक्रयाय 'अवसर' योजनायाः अन्तर्गतं 'एकं प्रकल्पं एकम् आपणम्' (One Project One Counter) अपि स्थापयिष्यते।

दिल्ली-शिमला-धर्मशाला नगराणां मध्ये अप्रैल मासात् विमानसेवा प्रारप्स्यते, यदर्थं डी. जी. सी. ए. (DGCA) शीघ्रमेव समयसारिणीं प्रसारयिष्यति।

सर्वकारः आश्वासितवान् यत् देशे उर्वरकस्य, तैलस्य (पेट्रोल), ईन्धनस्य (डीजल), द्रवीकृत-पेट्रोलियम-वायुः (LPG) तथा च पी.एन.जी (PNG) इत्येतेषां पर्याप्तः भण्डारः उपलब्धः अस्ति

पश्चिम-एशिया-क्षेत्रे सङ्घर्षस्य मध्ये सर्वकारेण अद्य आश्वासनं दत्तं यत् देशे उर्वरकाणां पर्याप्तः सञ्चयः वर्तते। नवदिल्ल्यां पश्चिम-एशिया-घटनाचक्रस्य उपरि आयोजिते अन्तः-मन्त्रालयीन-निवेदने (Briefing) उर्वरक-विभागस्य अतिरिक्ता सचिव अपर्णा शर्मा अवदत् यत् देशस्य यूरिया-एककाः (Units) सम्प्रति 80 प्रतिशतं कार्यक्षमतया उत्पादनं कुर्वन्ति। सा उक्तवती यत् खरीफ-ऋतौ देशाय 390 लक्षं (टन) उर्वरकस्य आवश्यकता भवति। सा अपि सूचितवती यत् खाड़ी-देशेभ्यः विहाय अन्येभ्यः स्रोतेभ्यः उर्वरकाणाम् आपूर्तिं वर्धयितुं प्रयासाः क्रियन्ते। सा अवादि यत् अप्रैल-मई मासौ कृषये न्यून-उत्पादनस्य मासौ भवतः, अतः प्रायः एतस्य अवधेः उपयोगः सर्वकारः भण्डारणं वर्धयितुं करोति। एतत् ध्याने निधाय अस्माभिः पूर्वमेव महत्वपूर्णस्य आयातस्य व्यवस्था कृता अस्ति।

पेट्रोलियम-प्राकृतिक-वायु-मन्त्रालयस्य संयुक्ता सचिव सुजाता शर्मा उक्तवती यत् देशे पेट्रोल, डीजल, एल.पी.जी. तथा प्राकृतिक-वायूनां पर्याप्ता उपलब्धता अस्ति। सा अवदत् यत् सर्वकारेण एतस्य सुनिश्चितीकरणाय विविधस्तरेषु अनेके उपायाः कृताः सन्ति, भविष्ये अपि एवं करिष्यति। सा न्यगादीत् यत् देशस्य तैल-परिशोधनशालाः (Refineries) सामान्यरूपेण कार्यं कुर्वन्ति, कच्चे-तैलस्य च पर्याप्तः सञ्चयः अस्ति। संयुक्ता सचिवः अकथयत् यत् देशीय-विपण्यां पर्याप्ताम् उपलब्धतां सुनिश्चितं कर्तुं मूल्य-वृद्धेः रोधनाय च सर्वकारेण पेट्रोल-डीजल-ईन्धनेषु उत्पाद-शुल्के (Excise duty) 10 रूप्यकाणां न्यूनता कृता अस्ति।

जैनधर्मस्य विकासे महावीरस्वामिनः योगदानम् (पर्वविशेषः)

भारतीयसंस्कृतौ धर्मपरम्पराणां महान् प्रवाहः दृश्यते। अत्र विविधानि दर्शनानि, साधनापद्धतयः, आचारविचाराश्च समन्वितानि सन्ति। एतेषु प्रमुखः एकः धर्मः अस्ति—जैनधर्मः। जैनधर्मस्य मूलाधारः अहिंसा, सत्य, अस्तेय, ब्रह्मचर्य तथा अपरिग्रह इत्येतानि पञ्चमहाव्रतानि सन्ति। अस्य धर्मस्य प्रवर्तकाः विविधाःतीर्थंकराः इति प्रसिद्धाः, येषु चतुर्विंशतितमः तीर्थंकरः महावीरस्वामी आसीत्। एतेन जैनधर्मस्य न केवलं संरक्षणं कृतम्, अपि तु तस्य व्यापकविकासः अपि साधितः।

एतस्य योगदानं विविधक्षेत्रेषु विशिष्टतमम् आसीत् तद्यथा-दार्शनिकं, सामाजिकं, नैतिकं, आध्यात्मिकं च। एतेन स्थापिताः सिद्धान्ताः अद्यापि मानवसमाजस्य कृते मार्गदर्शकाः भवन्ति। महावीरस्वामी इति नाम्ना विख्यातः वर्धमानः 599 ईसा पूर्वे वैशालीप्रदेशे जन्म प्राप्तवान्। तस्य पितुः नाम सिद्धार्थः, मातुः नाम च त्रिशला आसीत्। एषः क्षत्रियकुले जातः, किन्तु बाल्यादेव विरक्तभावः तस्मिन् दृश्यते स्म।

त्रिंशद्वर्षवयसि एषः गृहत्यागं कृत्वा दीर्घकालं यावत् कठोरतपः अकरोत्। द्वादशवर्षपर्यन्तं तपश्चर्यां कृत्वा केवलज्ञानं प्राप्तवान्। ततः अनन्तरं सः लोकहिताय धर्मोपदेशं दातुम् आरब्धवान्। महावीरस्वामिनः पूर्वम् अपि जैनधर्मः आसीत्, किन्तु सः सीमितरूपेण प्रवर्तमानः आसीत्। महावीरस्वामिना तस्य पुनरुत्थानं कृतम्। प्राचीनपरम्परायाः संरक्षणम्,नूतनदृष्ट्या धर्मव्याख्या,जनसामान्ये धर्मप्रसारःएतेषां माध्यमेन अयं जैनधर्मस्य प्रचारं कृतवान्। एतस्य प्रसिद्धं योगदानम् अहिंसासिद्धान्तस्य प्रतिपादनम् अस्ति।"अहिंसा परमो धर्मः" इति वाक्येन एतेन सम्पूर्णविश्वस्य कृते संदेशः दत्तः। न केवलं शारीरिकहिंसा, अपि तु वाचा, मनसा च हिंसा अपि त्याज्या अस्ति। एषः सिद्धान्तः सामाजिकशान्तेः मूलाधारः अभवत्। महावीरः जैनधर्मस्य मूलानि पञ्चमहाव्रतानि व्यवस्थितरूपेण प्रतिपादितवान्अहिंसा,सत्य,अस्तेय,ब्रह्मचर्य अपरिग्रह एतानि व्रतानि केवलं साधूनां न, अपि तु गृहस्थानां कृते अपि उपयुक्तानि इति तेन प्रतिपादितम्।महावीरः मोक्षमार्गं त्रिरत्नरूपेण निरूपितवान्—सम्यग्दर्शनम्, सम्यग्ज्ञानम्,सम्यक्चरित्रम्,एतेषां समन्वयेन एव मोक्षः संभवति इति तस्य मतम् आसीत्।

महावीरः केवलं आध्यात्मिकगुरुः नासीत्, अपि तु सामाजिकसुधारकः अपि आसीत्। एषःजातिव्यवस्थायाःविरोधः,स्त्रीपुरुषसमता, सर्वजीवेषु करुणा एतेषु विषयेषु विशिष्टं समर्थनं कृतवान्। अयं जैनसंघस्य सुदृढव्यवस्थां स्थापितवान्।संघः चतुर्विधः आसीत् -साधुः,साध्वी,श्रावकः श्राविका च।एषा संघव्यवस्था धर्मस्य दीर्घकालीनं संरक्षणं सुनिश्चितवती।

महावीरस्वामिनः दार्शनिकयोगदानेषु अनेकान्तवादः अत्यन्तं महत्त्वपूर्णः अस्ति। सत्यं बहुमुखम् अस्ति। एकस्मिन्नपि विषयः विभिन्नदृष्टयः सम्भवन्ति।एषः सिद्धान्तः सहिष्णुतायाः आधारः अभवत् ।अनेकान्तवादस्य व्यावहारिकरूपं स्याद्वादः अस्ति। "स्यात्" इति शब्देन सापेक्षतायाः बोधः भवति। एतेन तर्कशास्त्रस्य विकासः अभवत्।एषः तपस्यायाः महत्त्वं प्रतिपादितवान् । इन्द्रियनिग्रहः,मनोनिग्रहः आत्मशुद्धिः,संयमेन एव आत्मोन्नतिः इति तेन प्रतिपादितम्।अयं मोक्षस्य स्वरूपं स्पष्टतया निरूपितवान्—कर्मबन्धनात् मुक्तिः,आत्मज्ञानप्राप्तिः च।

एषः सिद्धान्तः जैनधर्मस्य केन्द्रबिन्दुः अभवत्। अयं संस्कृतस्य स्थानं न त्यक्तवान्, किन्तु जनसामान्यस्य कृते प्राकृतभाषायाः प्रयोगं कृतवान्। एतेन धर्मः सर्वसाधारणजनानां कृते सुलभः अभवत्। महावीरस्य उपदेशाः नैतिकमूल्यानां प्रसारे अपि सक्षमताः अभवन्। सत्यवादिता, दयालुता ,क्षमा,सहिष्णुता, एतानि मूल्यानि समाजस्य स्थिरतायै आवश्यकानि सन्ति।एतस्य सिद्धान्ताः केवलं भारते न, अपि तु विश्वे अपि प्रभावकारिणः अभवन्। विशेषतः अहिंसासिद्धान्तः महात्मा गांधीमहोदयम् अपि प्रेरितवान्। सारांशतः वयं वक्तुं शक्नुमो यत् महावीरस्वामी जैनधर्मस्य विकासे अद्वितीयं योगदानं कृतवान्। एतस्मात् कारणात् अयं केवलं जैनधर्मस्य नायकः न, अपि तु सम्पूर्णमानवजातेः मार्गदर्शकः अभवत्।अद्यापि एतस्य उपदेशाः आधुनिकयुगानुकूलाः, प्रेरणादायकाः प्रासंगिकाः च सन्ति। अन्ते च -सव्वे पाणा न हन्तव्वा,मित्ती मे सव्वभूएसु, वेरं मज्झं न केणइ, अप्पा कत्ता विकत्ता य,एतानि वचनानि स्मृत्वा वयं महावीरस्वामिनं प्रणामांजलिं समर्पयामः। सर्वेभ्यो महावीरजयन्त्याः हार्दिकी शुभासंशा। इत्यलम्।

डॉ विमलेश झा, डीएवी पब्लिक स्कूल,बरारी, भागलपुर,बिहार

संस्कृतं मधुरं सदा -१९

विश्वे भारतम् एकं विशालं क्षेत्रम्। प्राचीनकाले क्षेत्रमिदम् इतोऽपि विशालतरम् आसीत्। कालक्रमेण विविधकारणात् एतस्य भौगोलिकसीमा किञ्चित् सङ्कुचिता जाता। विश्वस्य प्राचीनतमः सनातनधर्मः अस्मिन् क्षेत्रे हि आविर्भूतः, यस्य परम्परा सम्प्रत्यपि प्रवर्तमाना अस्ति, भविष्यकालेऽपि समगत्या नैरन्तर्येण प्रवर्तिष्यते इत्यत्र नैव शङ्का। पुण्यस्थलमेतद् भारतवर्षं धर्मशक्तियुतं दिव्यसम्पद्रूपमस्ति। धर्मशक्तिर्हि दुःखदैन्यादिच्छायातो मनुष्यान् रक्षति। असौ भारतं हि पृथ्व्यां स्वर्गः, सुखं, समृद्धिः, सौन्दर्यम् इत्यादीनां पुण्यधाम वर्तते। यः अस्मिन् देशे उत्पन्नः, यः अस्य अन्नजलादिभिः पालितः, पोषितश्च, यः अस्याः पुण्यभूमेर्भक्तः स्यात्, यश्च एनं देशं हि स्वगृहं मन्यते, सः वास्तविको भारतीयः कथ्यते। यः कोऽपि उत्तरमार्गीयः स्यात्, अथवा दक्षिणमार्गीयः, आर्यः स्याद् अथवा द्रविडः, ब्राह्मणः स्याद् अथवा हरिजनः, सः सर्वोऽपि भारतीयो हि वर्तते। अत्र यः कोऽपि वर्णीयः अथवा धर्मसम्प्रदायानुयायी भवेन्नाम, यदि स भारते भारतार्थं निवसेत्, जीवेत्, स्वश्रद्धाभक्तियुक्तं जीवनं भारतसेवायाम् उन्नत्याञ्च योजयेत् तर्हि सः प्रकृतार्थतो भारतपुत्रो हि आख्यायते। चिच्छक्तेः अस्याम् आध्यात्मिकैकतायाम् अस्मद्देशस्य गौरवं गूहितमस्ति। अस्याः आधारभूतैकतायाः अभावाद्धि अस्मद्देशो वारं वारं दासत्वबन्धनेन बद्धो जातः। भारतं देवमनुष्याणाम् आशीर्वादात्मकं स्थानमस्ति। आध्यात्मिकज्ञानस्य प्रभुतसम्पत्तिः अत्रैव विद्यते। वेदः, उपनिषत्, गीता, रामायणं, भागवतं, महाभारतं, भारतशक्तिः, योगशक्तिः, साधुवाणी, सत्यानुभूतिः, अन्तर्ज्ञाननिधिः इत्यादयः सर्वेऽपि मानवकल्याणार्थम् अत्रैव उपलभ्यन्ते। वैज्ञानिकसंस्कृतौ अपि भारतं न अकिञ्चनं स्यात् कदाचिदपि। एवमेव सङ्गीतं, चित्रकला, मूर्तिनिर्माणकला, वास्तुशास्त्रम्, अस्त्रविद्या, फलितज्योतिषम् इत्यादिषु न कोऽपि इतरदेशः अद्यावधि भारततः अग्रे अवलोक्यते।
योगशास्त्रे तु भारतं सदा हि जगद्गुरुत्वेन हि तिष्ठति इति, शुभम्।

हिमसंस्कृतवार्ता
असमप्रदेशीयः विज्ञानशिक्षकः, नारदोपाध्यायः

हिमसंस्कृतवार्ताः , ईदरधीरजः,हैदराबादः

वार्ता-संवादः

नन्दिनी- नमो वः। अद्यतने वार्ता-कार्यक्रमे स्वागतं करोमि। नमस्ते काव्ये।

काव्या- नमस्ते नन्दिनि। अद्य एका उत्तमा वार्ता श्रुता। एकेन छात्रेण वायु-शोधकं यन्त्रं निर्मितम्। तेन छात्रेण इदं यन्त्रं यानानाम् उपरि स्थापितम्।

नन्दिनी- अहो, तेन छात्रेण बहु उत्तमं कार्यं कृतम्। किन्तु अन्या एका दुःखदायिनी वार्ता मया प्राप्ता। राहुल नामकः एकः नटः समुद्रे मग्नः। जलगवेषकैः तस्य मृतदेहः प्राप्तः।

काव्या- सा अतीव खेदजनिका घटना। जलेन सह क्रीडा न करणीया। इदानीम् अन्या वार्ता। अस्माकं प्रधानमन्त्रिणा आकाशवाण्याम् एकः मत्स्यपालकः कृषकः प्रशंसितः। तेन कृषकेण नूतन-तन्त्रज्ञानेन मत्स्यपालनं कृतम्।

नन्दिनी- सत्यम्, तेन कृषकेण अन्येभ्यः प्रेरणा दत्ता। अन्ते एका हास्यजनिका वार्ता अस्ति। अन्तर्जाले एकः पीत-वर्णः स्यूतः बहुभिः जनैः दृष्टः। सः स्यूतः महार्घ-वस्त्र-संस्थया निर्मितः इति जनैः चिन्तितम्। परन्तु सः केवलम् उपहासार्थं केनचित् कलाकारेण रचितः।

काव्या- हा हा, ते जनाः भ्रामक-वार्तां दृष्टवन्तः सन्ति। तैः सत्यं न ज्ञातम्। अद्यतनाय एतावदेव।

"लौकिकन्यायकोशः" "अलातपिशाचन्यायः"

एकस्य ज्वलतः काष्ठस्य भ्रमणं क्रियते चेत् तदा काचित् विचित्रा वलयकृतयः दृश्यन्ते। ताः दृष्ट्वा केचन पिशाचाः भूताः इति भ्रमन्ति। तथापि तादृशः पिशाचस्तु न दृष्टः। एतादृशीं स्थितम् अयं न्यायः सूचयति।

डा वर्षा प्रकाश टोणगांवकर
पुणे/ महाराष्ट्रम्